

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ДО ВИБОРУ Й РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ

*Інна Гриценюк,
кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник лабораторії професійної кар'єри
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України
ORCID: 0000-0003-0317-3620
ResearcherID: S-7719-2017*

Реферат. У статті розглянуто проблему формування психологічної готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри. Охарактеризовано суть понять «психологічна готовність» та «психологічна готовність учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри». Представлено два основні підходи до визначення змісту й структури психологічної готовності – функціональний і особистісний. Відповідно до функціонального підходу, психологічна готовність розглядається як певний стан психічних функцій. Цей стан учні наближають до феномену, який називають «оперативним спокоєм», «передстартовим станом», «мобілізаційною готовністю», «оптимальним робочим станом і станом спокою» тощо. Особистісний підхід передбачає розгляд психологічної готовності як результату підготовленості до певної діяльності. Розкрито структуру психологічної готовності майбутніх кваліфікованих робітників до вибору й реалізації професійної кар'єри, визначено критерії та рівні сформованості. Виділено структурні компоненти психологічної готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри: оцінювально-орієнтаційний, емоційно-вольовий та мотиваційно-ціннісний.

За результатами педагогічного експерименту виявлено особливості сформованості компонентів психологічної готовності до вибору й реалізації професійної кар'єри учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти впродовж навчання. Визначено психолого-педагогічні умови формування психологічної готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри у професійній підготовці, а саме: професійна орієнтація, психолого-педагогічний супровід системи консультування з професійної кар'єри учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти, створення освітнього простору для самовизначення учня, робота Центрів розвитку професійної кар'єри при закладах професійної (професійно-технічної) освіти, підтримка батьків, підвищення кваліфікації і професійна перепідготовка педагогів. Висвітлено результати дослідження стану сформованості психологічної

готовності в учнів закладів професійної (професійно-технічного) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: заклади професійної (професійно-технічної) освіти, учні, психологічна готовність, консультування з професійної кар'єри, Центри розвитку професійної кар'єри, професіоналізм фахівців, професійний розвиток особистості, професійно-практична діяльність, самореалізація, планування професійної кар'єри

Постановка проблеми. У сучасному українському суспільстві триває період активних соціально-економічних перетворень, що зумовило, зокрема, зміну вимог до майбутнього фахівця. У зв'язку з цим, однією з найважливіших проблем професійної освіти стає пошук нових підходів до підготовки компетентних, висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, відповідальних, цілеспрямованих, які вміють мобілізувати себе для вирішення професійних завдань, готових до вибору й реалізації професійної кар'єри.

Успішна реалізація професійної кар'єри передбачає, перш за все, психологічну готовність особистості до її побудови. У науковій літературі накопичено значний матеріал стосовно феномену готовності людини до різних видів діяльності. У роботах О. Г. Асмолова, Д. І. Водзинського, Д. М. Узнадзе, О. О. Ухтомського визначено зміст, обґрунтована структура, способи її формування, параметри готовності до діяльності та умови, що впливають на динаміку, тривалість і стійкість її проявів. Встановлено, що формування психологічної готовності здійснюється через навчання прийомам аналізу творчої самореалізації (М. Кашапов), через формування професійної спрямованості (В. Кузнецов, М. Паламарчук, С. Ступницька).

Аналіз останніх досліджень. Проблеми планування професійної кар'єри, вибору та розвитку професійної кар'єри, кар'єрного зростання – це порівняно нова психолого-педагогічна проблема. Поставлена зарубіжними авторами (Д. Холланд, Д. Д. Сьюпер), вона отримала свій розвиток у роботах вітчизняних дослідників (В. Білолипецький, В. Ігнатов, О. Понєделков, О. Турчинов), які теоретично обґрунтували доцільність застосування процесного, статусного та ціннісного підходів до вивчення кар'єри. Проблемами розвитку консультування з професійної кар'єри займаються такі вітчизняні вчені, як: С. Алексєєва, Л. Базиль, В. Байдулін, І. Гриценко, Л. Єршова, Д. Закатнов, Л. Злочевська, В. Орлов, Н. Торчевська та ін. Дослідники І. Ладанов та А. Пригожина виявляють специфіку кар'єрного шляху в організаційній ієрархії. А. Я. Кібанов визначає зміст цілей кар'єри. У роботах О. Егоршина і В. Романова представлені моделі кар'єри і кар'єрні стратегії. Типології соціальних кар'єр розробляються І. Куколевим, Т. Рисковим, Н. Слепцовим. Проте в науковій літературі недостатньо повно висвітлено проблему формування психологічної готовності учнів а у професійно-технічних навчальних закладах.

Метою статті є обґрунтування структури психологічної готовності, виявлення психолого-педагогічних умов формування психологічної готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри.

Виклад основного матеріалу. Серед багатьох проблем, що виникають при вивченні формування психологічної готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри, на наш погляд, особливо актуальними є ті, що пов'язані з уточненням змісту поняття «психологічна готовність», «психологічна готовність учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри» з обґрунтуванням структури психологічної готовності, з виявленням психолого-педагогічних умов формування психологічної готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри.

У дослідженнях Л. Карамушки психологічна готовність розглядається як істотна передумова будь-якої цілеспрямованої діяльності особистості, її регуляції, стійкості та ефективності. Відомо два основних підходи до визначення змісту й структури психологічної готовності – функціональний і особистісний [4, с. 39].

У рамках функціонального підходу психологічна готовність трактується як певний стан психічних функцій, який забезпечує високий рівень досягнень при виконанні того чи іншого виду діяльності [2]. Цей стан близький до феномену, який О. Ухтомський назвав «оперативним спокоєм» [4, с. 39]. Такої точки зору дотримуються М. Левітов, А. Пуні («передстартовий стан») [5, с. 32], Ф. Генон («мобілізаційна готовність»), Є. Ільїн («оптимальний робочий стан і стан спокою») [4, с. 39] та ін.

Із позицій особистісного підходу психологічну готовність розглядають як результат підготовленості до певної діяльності. Згідно з цим підходом, готовність розуміється як стійке, багатоаспектне й ієрархізоване утворення особистості, що включає низку компонентів (мотиваційний, когнітивний, операційний тощо), адекватних вимогам, змісту та умовам діяльності, що дають змогу суб'єкту більш або менш успішно здійснювати діяльність [2]. Цей підхід відображений у роботах К. Дурай-Новакової [1, с. 52-59], М. Дьяченко, Л. Кандибовича [3], В. Моляко, А. Смирнова [4, с. 39] та ін.

Психологічна готовність включає, з одного боку, запас професійних знань, умінь і навичок; з іншого – риси особистості (переконання, здібності, інтереси, пам'ять, мислення, увага, працездатність, емоційність, моральний потенціал особистості), що забезпечують успішне виконання професійних функцій.

Зміст психологічної готовності складають інтегральні характеристики особистості, що поєднують інтелектуальні, емоційні та вольові властивості, професійно-моральні переконання, потреби, звички, здібності, знання, вміння й навички.

Вивчення змістовних характеристик психологічної готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри дало нам змогу виділити ті проблеми, які стали предметом дослідження. Це, перш за все: формування й підтримка стійкої професійної спрямованості особистості учня закладів професійної (професійно-технічної) освіти на успішну кар'єру в обраній сфері діяльності, розвиток ціннісного ставлення до професії, інтересу до неї, бажання виявляти в ній свої здібності, розвиток потреби в кар'єрних досягненнях; розвиток і вдосконалення рефлексивних умінь, спрямованих на аналіз і оцінку власної діяльності; формування образу «Я» як суб'єкта, орієнтованого на професійну кар'єру, розвиток адекватного самосприйняття учня, формування впевненості у собі, формування емоційної стійкості, цілеспрямованості, розвиток навичок самоконтролю.

Ми погоджуємося з думкою І. Прокопенко, яка вважає, що психологічна готовність учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до професійної кар'єри – це особистісне утворення, яке характеризується усвідомленням особистістю можливості реалізації власних здібностей в умовах професійної діяльності, наміром здійснення професійної кар'єри в єдності компонентів: мотиваційно-ціннісного (ціннісне ставлення до професії, інтерес до неї, потреба в кар'єрних досягненнях, ціннісні орієнтації), оцінювально-орієнтаційного (адекватна самооцінка, впевненість у собі), емоційно-вольового (емоційна стійкість, самоконтроль, цілеспрямованість) [6].

У дослідженнях вченої висвітлено також психолого-педагогічні умови формування психологічної готовності студента до професійної кар'єри. Аналіз зазначених досліджень уможливило виокремити низку організаційно-педагогічних умов формування психологічної готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри, а саме:

- формування й підтримка стійкої професійної спрямованості особистості учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти на успішну кар'єру в обраній професійній діяльності здійснюється за допомогою стимулювання їх позитивного ставлення до майбутньої професії, розвитку ціннісного ставлення до неї, інтересу, прагнення проявляти свої здібності, потреби в кар'єрних досягненнях;

- розвиток і вдосконалення рефлексивних умінь, поєднуючись із формуванням образу «Я» як суб'єкта, орієнтованого на професійну кар'єру, забезпечує адекватне самосприйняття учнем закладів професійної (професійно-технічної) освіти шляхом засобів самопізнання і протиставлення своїх досягнень з досягненнями результату в обраній сфері діяльності на етапі професійної підготовки;

- формування емоційної стійкості і цілеспрямованості ґрунтується на розвитку навичок самоконтролю, забезпечує усвідомлення учнями закладів професійної (професійно-технічної) освіти значущості професійної кар'єри у досягненні успіху в майбутній професійній діяльності [6].

Дослідження психологічної готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри показало, що учнів цікавить інформація про кар'єрне зростання, бажання будувати в подальшому кар'єру, зацікавленість в успішності своєї професійної кар'єри. Однак це не завжди спонукає до дії, переходу від бажання до безпосередньої роботи з підготовки до подальшої успішної професійної кар'єри, так як існують такі проблеми, як: невпевненість в своїх силах, в успіху подальшої побудови професійної кар'єри, недостатнє усвідомлення своїх особливостей, знання про те, як і яким чином можна здійснити підготовку до успішної професійної кар'єри.

Дослідження особливостей формування психологічної готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до професійної кар'єри здійснювалося в ході педагогічного експерименту.

Упродовж 2016-2017 навчального року здійснювався констатувальний етап педагогічного експерименту в Навчально-методичному центрі професійно-технічної освіти у Вінницькій області, ДНЗ «Ржищівський професійний ліцей» (м. Ржищів, Київська область), ДНЗ «Шосткинський центр професійно-технічної освіти» (м. Шостка, Сумська обл.), Вищому комерційному училищі Національного торгівельно-економічного університету (м. Київ), Колківському ВПУ (Волинська обл., Маневицький р-н).

Вибірка: 402 учня закладів професійної (професійно-технічної) освіти, з яких 134 навчається на першому курсі, 134 – на другому, 134 – на третьому.

Метою педагогічного експерименту було визначення рівня сформованості компонентів психологічної готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри.

При цьому нами вирішувалися такі конкретні завдання:

- вивчити сучасні методики дослідження факторів професійної кар'єри, представлені у психолого-педагогічній літературі;

- підібрати діагностичну методику для дослідження рівня сформованості психологічної готовності учнів до вибору й реалізації професійної кар'єри;

- визначити критерії і виявити рівень сформованості окремих компонентів психологічної готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри.

Основними критеріями сформованості психологічної готовності до вибору й реалізації професійної кар'єри в учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти є: цінності й ціннісні орієнтації у розвитку особистості, інформованість про розвиток професійної кар'єри, самопізнання, самовизначення, соціальний і професійний досвід.

Проведене дослідження виявило, в основному, середній рівень розвитку оцінювально-орієнтаційного компонента, низький рівень розвитку емоційно-вольового компонента і високий рівень розвитку мотиваційно-ціннісного компонента психологічної готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри (табл. 1).

Експериментальні дані свідчать про те, що багато учнів не вважають себе здатними до прийняття рішення у складних ситуаціях, в них слабо розвинений самоконтроль, що характеризує їх як невпевнених осіб у своїх силах. Також серед респондентів дуже низький відсоток учнів, що вважають за краще підкорятися, консервативних і нерішучих. Однак учнів, яких можна охарактеризувати як людей, здатних впливати на інших, що прагнуть до лідерства у групах, орієнтованих на постійні зміни і нововведення в організаціях, які володіють високим рівнем намагань, виявилось теж не так багато. Учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти відрізняє недостатньо високий рівень емоційної стійкості, нормативності, низький рівень дипломатичності, відсутність незалежності і підвищена конфліктність. Усе це говорить про недостатню сформованість емоційно-вольового компонента психологічної готовності учня закладів професійної (професійно-технічної) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри.

Таблиця 1.

Рівні розвитку психологічної готовності
учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти
до вибору й реалізації професійної кар'єри.

Компоненти	Рівні розвитку психологічної готовності, %		
	високий	середній	низький
Мотиваційно-	47	39	14
Оцінювально-	16	46	38
Емоційно-вольовий	34	24	42

На сучасному етапі актуалізується проблема визначення комплексу психолого-педагогічних умов підвищення ефективності системи консультування з професійної кар'єри учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

До психолого-педагогічних умов відносяться: професійна орієнтація, психолого-педагогічний супровід системи консультування з професійної кар'єри учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти, створення освітнього простору для самовизначення учня, робота Центрів розвитку професійної кар'єри при закладах професійної (професійно-технічної) освіти, підтримка батьків, підвищення кваліфікації і професійна перепідготовка педагогів.

У цілому, дослідження професійної кар'єри в рамках концепції життєвого шляху говорить про те, що вибір професії може і не відігравати такої важливої ролі, яку йому зазвичай приписують у прийнятті рішення про початок трудового життя. Однак рішення про зміну місця роботи або повне завершення кар'єри може виявитися таким, що веде за собою набагато більш статистично значущі соціальні й психологічні наслідки у світлі

тенденцій, які підтримують бажання отримувати задоволення від своєї роботи. У педагогічному дослідженні вказується на значні розбіжності у швидкості професійного зростання, патернах початку і завершення кар'єри, можливості розвитку та віддачі, одержуваної від особистого зростання, які залежать від статі, віку, соціоекономічного рівня, рівня кваліфікації та сфери праці

Висновок. Проміжні результати педагогічного експерименту показують середній рівень розвитку оцінювально-орієнтаційного компонента, низький рівень розвитку емоційно-вольового компонента і високий рівень розвитку мотиваційно-ціннісного компонента психологічної готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри.

В основу навчально-виховного процесу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, що забезпечує психологічну підготовку учнів до вибору й реалізації професійної кар'єри, має бути покладено подання матеріалу в формі професійно значущих завдань і ситуацій, стимулювання діалогу рівних партнерів під час їх вирішення, рефлексія і подолання протиріч між професійними вимогами й реальними досягненнями майбутнього фахівця під час навчальної ділової гри та в реальній ситуації. Навчальні ситуації, що змінюються в залежності від цілей на різних етапах навчально-виховного процесу, мають характеризуватися: інноваційністю предметного змісту завдань, представленістю професійних функцій, сходженням від ситуацій з докладними рольовими передумовами до ділових ігор проблемного характеру. Психокорекційна робота з розвитку психологічної готовності учнів до вибору й реалізації професійної кар'єри може будуватися на основі інтеграційного підходу, що включає положення діяльнісного і гуманістичного підходів. Для ефективної роботи системи консультування з професійної кар'єри учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти необхідно використовувати весь комплекс психологічних засобів і психолого-педагогічних умов, спираючись на діяльність Центрів розвитку професійної кар'єри при закладах професійної (професійно-технічної) освіти, підтримку батьків і компетентність педагогів.

Подальшого вивчення потребують проблеми розвитку психологічної готовності до вибору й реалізації професійної кар'єри учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти, зокрема: вивчення взаємозв'язку готовності з їх первинною адаптацією на виробництві; взаємовпливу саморозуміння і професійної готовності під час навчання; взаємозв'язку готовності й конкурентоспроможності особистості.

Література

1. Дурай-Новакова К. М. Проблемы и задачи спецкурса «Профессиональная готовность студентов к педагогической деятельности в системе подготовки учителей» / К. М. Дурай-Новакова // Теория и практика

высшего педагогического образования : межвуз. сб. науч. тр. / под ред. В. А. Слостенина. – М. : МГПИ, 1982. – С. 52-59.

2. **Волинчук О. А. Формування психологічної готовності особистості до управлінської діяльності під час навчання у ВНЗ.** – [Електронний ресурс] / О. А. Волинчук // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : [електронний журнал]. – URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/172>

3. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : Изд-во Белорус. ун-та, 1976. – 176 с.

4. Карамушка Л. М. Психологія управління : навч. посіб. / Л. М. Карамушка. – К. : Міленіум, 2003. – 344 с.

5. Левитов И. Д. О психологических состояниях человека / И. Д. Левитов. – М. : Просвещение, 1964. – 334 с.

6. Прокопенко И. Г. Формирование психологической готовности студента к профессиональной карьере: автореф. дис. на соискание степени канд. психол. наук, спец. 19.00.07 / И. Г. Прокопенко. – Оренбург, 2011. – URL: <http://www.dissercat.com/content/formirovanie-psikhologicheskoi-gotovnosti-studenta-k-professionalnoi-karere>

7. Чернявская А.П. Психологическое консультирование по профессиональной ориентации / А.П. Чернявская. – М. : Владос-Пресс, 2004. – 96 с..

Реферат

Формирование психологической готовности учащихся заведений профессионального (профессионально-технического) образования к выбору и реализации профессиональной карьеры

*Инна Гриценюк,
кандидат педагогических наук, доцент,
старший научный сотрудник лаборатории
профессиональной карьеры Института профессионально-
технического образования НАПН Украины профессиональное
училище торговли и пищевых технологий»*

В статье рассмотрена проблема формирования психологической готовности учащихся заведений профессионального (профессионально-технического) образования к выбору и реализации профессиональной карьеры. Охарактеризованы сущность понятий «психологическая готовность» и «психологическая готовность учащихся заведений профессионального (профессионально-технического) образования к выбору и реализации профессиональной карьеры». Указываются два основных подхода к

определению содержания и структуры психологической готовности – функциональный и личностный. Согласно функциональному подходу психологическая готовность рассматривается как определенное состояние психических функций. Это состояние ученые приближают к феномену, который называют «оперативным покоем», «предстартовым состоянием», «мобилизационной готовностью», «оптимальным рабочим состоянием и состоянием покоя» и т.д. Личностный подход предполагает рассмотрение психологической готовности как результата подготовленности к определенной деятельности. Раскрыта структура психологической готовности будущих квалифицированных рабочих к выбору и реализации профессиональной карьеры, определены критерии и уровни сформированности. Выделены структурные компоненты психологической готовности учащихся заведений профессионального (профессионально-технического) образования к выбору и реализации профессиональной карьеры: оценочно-ориентационный, эмоционально-волевой и мотивационно-ценностный.

По результатам педагогического эксперимента выявлены особенности сформированности компонентов психологической готовности к выбору и реализации профессиональной карьеры учащихся учреждений профессионального (профессионально-технического) образования в течение обучения. Определены психолого-педагогические условия формирования психологической готовности учащихся заведений профессионального (профессионально-технического) образования к выбору и реализации профессиональной карьеры во время профессиональной подготовки, а именно: профессиональная ориентация, психолого-педагогическое сопровождение системы консультирования по профессиональной карьере учащихся заведений профессионального (профессионально-технического) образования, создание образовательного пространства для самоопределения учащегося, работа Центров развития профессиональной карьеры при заведениях профессионального (профессионально-технического) образования, поддержка родителей, повышение квалификации и профессиональная переподготовка педагогов. Представлены результаты исследования состояния сформированности психологической готовности учащихся учреждений профессионального (профессионально-технического) образования к выбору и реализации профессиональной карьеры.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: заведения профессионального (профессионально-технического) образования, учащиеся, психологическая готовность, консультирование по профессиональной карьере,

Центры развития профессиональной карьеры, профессионализм специалистов, профессиональное развитие личности, профессионально-практическая деятельность, самореализация, планирование профессиональной карьеры

Abstract

Development of vocational (professional and technical) schools students' psychological preparedness to professional career

*Inna Hrytsenok,
PhD, Associated professor,
Senior researcher of the Laboratory of professional career of
Institute of vocational education and training of NAES of
Ukraine*

The article deals with the problem of formation of psychological readiness of students of vocational schools to the selection and implementation of a professional career. The essence of the concepts of «psychological preparedness» and «psychological preparedness of students of vocational education institutions to the selection and implementation of a professional career» is defined. Functional and personal approaches to the definition of the content and structure of psychological preparedness are indicated. In accordance with the functional approach, psychological readiness is seen as a certain state of psychic functions. This state brings scientists closer to a phenomenon called «operational calm», «pre-star state», «mobilization readiness», «optimal working status and state of rest» etc. The personal approach suggests the consideration of psychological preparedness as a result of readiness for a particular activity. The article reveals the structure of the psychological preparedness of future qualified workers for the professional career choice and their implementation, defines the criteria and levels of its maturity. Following structural components of the psychological preparedness of the students of vocational schools for the professional careers choice and their implementation are marked out: assessment-orientation, emotional-volitional and motivational-value. The peculiarities of the components of psychological preparedness for the choice and implementation of the professional career of the students of vocational schools during the study were revealed according to the results of the pedagogical experiment.

The psychological and pedagogical conditions of forming the psychological preparedness of the students of vocational schools for the professional careers choice and their implementation in vocational training were determined as follows: professional orientation, psychological and pedagogical support of the system of professional career counseling for students of vocational schools (vocational and technical education), creation of an educational space for the student's self-determination, the work of the Centers for the development of professional careers at the schools of vocational education, parent support, professional training of teachers. The results of the study of the formation of the psychological preparedness of students of vocational schools before the selection and implementation of professional careers are set out.

KEY WORDS: establishment of vocational education, students, psychological preparedness, professional career counseling, career development centers, professionalism of the experts, professional development of the individual, professional and practical activities, self-realization, career planning

References

1. Duray-Novakova K. M. Problemy i zadachi spetskursa «Professionalnaya gotovnost studentov k pedagogicheskoy deyatel'nosti v sisteme podgotovki uchiteley» / K. M. Duray-Novakova // Teoriya i praktika vysshego pedagogicheskogo obrazovaniya : mezhvuz. sb. nauch. tr. / pod red. V. A. Slastenina. – M. : MGPI, 1982. – S. 52-59.

2. Volinchuk O. A. Formuvannya psihologichnoyi gotovnosti osobistosti do upravlin'skoy diyal'nosti pid chas navchannya u VNZ: [elektronniy resurs] / O. A. Volinchuk // Aktualni problemi navchannya ta vihovannya lyudey z osoblivimi potrebami : [elektronniy zhurnal]. – UPL: <http://ap.uu.edu.ua/article/172>

3. Dyachenko M. I. Psihologicheskie problemy gotovnosti k deyatel'nosti / M. I. Dyachenko, L. A. Kandyibovich. – Minsk : Izd-vo Belorus. un-ta, 1976. – 176 s.

4. Karamushka L. M. Psihologiya upravlinnya : navch. posib. / L. M. Karamushka. – K. : Milenium, 2003. – 344 s.

5. Levitov I. D. O psihologicheskikh sostoyaniyakh cheloveka / I. D. Levitov. – M. : Prosveschenie, 1964. – 334 s.

6. Prokopenko I. G. Formirovanie psihologicheskoy gotovnosti studenta k professional'noy karere: avtoref. dis. na soiskanie stepeni kand. psihol. nauk nauk, spets. 19.00.07 / I. G. Prokopenko. – Orenburg, 2011. – UPL: <http://www.dissercat.com/content/formirovanie-psihologicheskoi-gotovnosti-studenta-k-professionalnoi-karere>

7. Chernyavskaya A.P. Psihologicheskoe konsultirovanie po professional'noy orientatsii / A.P. Chernyavskaya. – M. : Vldos-Press, 2004. – 96 s.

